

Spoření, jeho pojem a funkce hospodářská.

I. Úvod.

Národohospodářská funkce spoření byla dříve předmětem sporů a různých teorií, než se přistoupilo ku propracování a analýse pojmu spoření samotného, ač se vlastně mělo postupovati naopak. Ba dodnes, pokud jsem mohl přehlédnouti odbornou literaturu, po této stránce se poměry nezměnily, takže vědecky zůstává dosud řečený pojem neujasněn co do svého obsahu, ba dokonce dle dnešního stavu vědy může býti spor o tom, zda běží zde o pojem výlučně hospodářský, či pojem, jenž náleží i jiným oborům vědním. A přece systematika vědy a hierarchické sestavení jejích pojmů vyžaduje vlastně, aby byl ujasněn vztah každého z nich ku pojmu základnímu. Pojem v hierarchii pojmů určité vědy je analogický poměru mezi důstojníkem a vojákem v hierarchii armádní, kde také poměr nadřazenosti a podřazenosti není ponechán libovůli, nýbrž musí býti určité a pevně stanoven: jinak soustavnost vědy, t. j. sečlankování od pojmů nejvšeobecnějších, všeobecných až ke zvláštním je neudržitelná; předpokladem správného zařazení je však přesná znalost pojmového obsahu a rozsahu. Je-li pravda, jak jsem dovozoval ve své práci „O jednotnou konstrukci finanční vědy“, že základními pojmy hospodářskými jsou náklad a výnos a vrchním postulátem maximální čistý relativní výnos, pak bude lze považovati pojem spořivosti teprve tehdy za zcela ujasněný, až jej redukuje na tento základ a až se zjistí poměr jeho pojmového obsahu k obsahu řečených pojmů základních. Tím by se pak současně také ukázalo, zda pojem spořivosti náleží výlučně do domény hospodářské vědy, či zda ona se o něj dělí s vědami jinými.

To, pokud můj literární přehled sahá, dosud se ještě nikde nestalo, a proto budiž úkolem této studie pokus, takový vztah a poměr nalézt, resp. vytyčiti.

II. Pojmový obsah výrazu spoření.

Pojem spoření nesporně náleží také mezi pojmy hospodářské, ba mnoho nasvědčuje tomu, že bude nutno považovati jej za výlučně hospodářský. (Bude ukázáno později, co se uvádí proti takovému výkladu.) Vždyť často se užívá pojmu hospodařiti a spořiti promiscue. Ve frančtině slovo économiser a épargner jsou téměř souznačné, takže francouzští národohospodáři říkají, že épargner je accumuler par économie (což by nasvědčovalo tomu, že spoření je hospodařením určitého druhu, t. j. hospodařením prostřednictvím hromadění něčeho) a věda národohospodářská se ve frančtině nazývá économie politique.

Hospodařiti a spořiti není však totéž. Možno mluvit o příbuznosti, ale nikoli o souznačnosti. Uvědomíme si postupně obsah obou pojmů.

Hospodařiti je jednati dle zásady maximální výnosnosti, který lze aplikovati na postuláty subjektivní i objektivní. U subjektivních postulátů děje se tak automaticky, neboť subjekt vždy promítá výsledky svého jednání do svého nejvyššího postulátu: maximálního čistého výnosu subjektivního. Nemůže jednati jinak, neboť analýse pojmu vůle nám ukazuje, že v tomto pojmu je implikován postulát subjektivního užitku, že mu odporuje pojem subjektivní škody (strasti), jež tudíž je něčím „nechtěným“, že tudíž je chtěn maximální subjektivní užitek a minimální subjektivní škoda, čili jinými slovy maximální rozdíl těchto složek, čili maximální čistý subjektivní výnos. Z této automatickosti, která, jak je vidno, vzniká čistě jen pojmovou interpretací a je tedy pomůckou pro jednotné chápání a vyjádření lidského jednání, aniž by pro foro externo mnoho nám vysvětlovala, plyne, že člověk, ať již jedná či upouští od jednání, vždy se řídí řečeným principem hospodářským, s tendencí přiblížití se mu co nejvíce. S hlediska subjektivního člověk tedy nemůže vůbec nehospodařiti, neboť i to, co bychom objektivně mohli prohlásiti za jednání nehospodářské (ukáže se ihned, na čem to záleží), bude subjektem, jedná-li tak, patrně chtěno a tudíž subjektivně užitečné a tudíž hospodářské. Právě však proto, že člověk vždy subjektivně jedná hospodářsky, ale nevíme, jak bude jednati, poněvadž tedy subjektivní hospodářský princip nám objektivně obsahově nic neříká o tom, co subjekt chce, nýbrž jen to, že chce maximální subjek-

ativní užitek, nesledujeme vždy jednání člověka jedince, tím méně pak jednání skupiny lidí, až do tohoto posledního důsledku, tedy až k nejvyššímu subjektivnímu postulátu, nýbrž zastavujeme se na cestě teleologického řetězu tak, že zachycujeme již na objektivní rovině, co je zamýšleno a chtěno subjektivně, a tak nám vznikají postuláty objektivní, jež jsou sdělitelné. Tyto postuláty se stávají tenkrát hospodářskými, jakmile se ocitají ve vzájemné kolisi a podléhají stejně jako postuláty subjektivní principu maximálního čistého relativního výnosu. Chci míti obyvatelstvo na př. vzdělané, je technickým postulátem; chci je míti vzdělané a zdravé, je hospodářská kolise, mohli docílití vzdělání jen za částečnou újmu na zdraví, buď proto, že bude dlužno ujmouti jisté prostředky peněžní veřejné hygieně aneb proto, že čas, jinak věnovaný sportu a pěstování těla, se musí věnovati studiu. Tato hospodářská kolise se řeší pod hlediskem maximálního výnosu: jednak hrubého relativního promítnutého do jednotky nákladové (v našem případě peněžní nebo časové), jednak čistého, vyjádřeného užitekem a škodou, vzniklými buď na zdraví nebo na vzdělání. (Tato konstrukce hospodářská, zde jen poznámkou naznačená, je předmětem obsáhlejší práce, jež je připravována.) Označí-li postulát vzdělání B a postulát zdraví C , a čas neb peníze vyžadované zdravím neb vzděláním A , a počet jednotek časových neb peněžních nutných pro postulát B písmenou b , a pro postulát C písmenou c , obdržím pro hrubé relativní výnosy tento vzorec: $\frac{B}{Ab}$ a $\frac{C}{Ac}$ a pro výnos čistý vzorec $\frac{B}{Ab} - \frac{C}{Ac}$. Tento vzorec, platný analogicky pro subjektivní postuláty, je výrazem pro hospodářské úvahy a činnost všeobecně, neboť je vzorcem pro zjištění relativního čistého výnosu, t. j. vrchního postulátu hospodaření vůbec ¹⁾.

¹⁾ Jsem si vědom toho, že výraz „postulát maximálního relativního čistého výnosu“ je vlastně zkrácením, neboť vpravdě neběží vlastně o postulát výnosu relativního, nýbrž u jeho složek B (výnosu hrubého) a C (nákladu přímého) (doleji vysvětluji, co rozumím nákladem přímým a co nákladem nepřímým), se zjišťuje před stanovením čistého výnosu jejich vztah k nákladu nepřímému A , a jsou tedy pouze ony „relativními“. Správně by tedy se mělo říci: postulát maximálního rozdílu mezi relativním hrubým výnosem a relativním přímým nákladem. Ježto však rozdíl mezi hrubým výnosem a nákladem se nazývá výnosem čistým, užívám zkráceně výrazu: postulát maximálního relativního čistého výnosu.

Spořiti je však něco jiného než hospodařiti. Abychom si jasně uvědomili rozdíl těchto dvou pojmů, musíme napřed předvésti některé obraty a úsloví, ve kterých používáme výrazu spoření, abychom tak zachytili, co je jim všem společného a tudíž si vymezili pojmový obsah spoření. Mluvíme na př. o uspořeni peněz, námahy, cesty, bolesti, strasti, času, ale též o spoření vodou, plynem, elektrickým proudem, o spoření sil, o spoření místem atd. Po zběžném už prohlédnutí nabudeme dojmu, že zde běží vlastně o velice různorodé pojmy, které jsou kryty tímž výrazem. Neboť při „spoření peněz“ máme na mysli shromáždění či nakupení peněz („épargner“ je „accumuler par économie“, jak výše citováno), o uspořeni námahy naproti tomu mluvíme tehdy, jestliže určitým jednáním nebo opomenutím jsme si umožnili vyhnouti se námaze, jisté cestě, bolesti, kterým bychom bez určitého zásahu, bez určité akce nebo situace, jimž právě uspořeni námahy jako zásluhu připisujeme, nebyli mohli ujeti. Konečně při spoření vodou a jinými statky, jako chlebem, plynem atd., nemáme na mysli ani akumulaci, ani vyhnouti se nebo ujetí jisté nepříjemnosti, jako tomu je při úspoře bolesti, námahy atd., nýbrž snahu po nejmenším ztenčení naší zásoby, snahu po stlačení konsumu a sníženém obětování statku, jenž nám je i jinak žádoucí, na míru dle možnosti nejmenší. Pojmový obsah ani jednoho případu zdánlivě není aplikovatelný na ostatní. To budiž ukázáno alespoň na jednom příkladě. Nelze jistě mluvit o akumulaci bolesti, námahy, užíváme-li zde výrazu „spoření“, ježto akumulujeme věci pouze žádoucí, kdežto bolesti, námaha atd., jsou naopak krajně nežádoucí. Nebudeme však ani při spoření vody se zabývatí myšlenkou akumulace, tedy rozmnožení zásoby, nýbrž naopak jen negativně přihlížeti, aby se neztenčovala. Konečně pojmově je vyloučena akumulace u forem našeho myšlení času a prostoru, ač i zde mluvíáme o úspoře.

Vzdor této zdánlivé inkongruenci pojmových obsahů je tu však přece uvážiti, že totožnost výrazu svědčí o společném kořeni všech těchto zdánlivě různých pojmů. Neboť výstavba lidské řeči, byť i byla výsledkem většinou neuvědomělých myšlenkových pochodů, je přece jen tak důsledná, že s největší pravděpodobností můžeme předpokládati, že spíše naše uvědomělé úvahy by byly schopny nás uvéstí na falešnou cestu než slepá důvěra v řečenou logickou výstavbu řeči. Také v tomto

případě nás důvěra v logičnost řeči nezklame. Ono společně, jež si vynutilo totožnost výrazu a jež jej ospravedlňuje, skutečně existuje. Neboť spoření ve všech zdánlivě tak různých případech není nic jiného než snižování nákladu.

Bude vhodno, než budeme zkoumati správnost tohoto závěru, napřed říci, co pod nákladem rozumíme.

Náklad je nesamostatným článkem z dvojice pojmů souvztáhných. Náklad neexistuje bez pojmu výnosu, jako neexistuje pojem výnosu bez pojmu nákladu. Mluvíme-li tedy o spoření jako o snižování nákladu, nemůžeme pominouti vztahu spoření ani ku pojmu výnosu. Je-li však pravdou, co jsem dovozoval v cit. práci (O jednot. konstr. f. v.) str. 27, totiž, že pojmy nákladu a výnosu jsou pojmy výlučně hospodářskými, pak se z toho podává důležitý závěr: totiž, že spoření je pojmem výlučně hospodářským, který nezasahá do sféry žádné jiné z věd. Toto moje mínění není arci akceptováno všude jako nesporné. Stojí proti němu zastáncové mínění jiného, totiž, že výnos a tudíž ani náklad nejsou pojmy výlučně hospodářskými, nýbrž, že stejně dobře lze mluvití též o nákladu a výnosu technickém. Není místa, abych zde svoje mínění obhajoval, ježto bude dostatečně prokázáno v připravované práci, která má podati celou moji konstrukci hospodářské vědy, jak ji chápu. Pro náš výklad není ostatně okolnost, zda spoření je pojmem výlučně hospodářským či zda známe též spoření technické zatím otázkou rázu zásadního, nýbrž dostačí nám zjištění, že je snižováním nákladu. Bude pak cele ležeti na pojmové povaze „nákladu“, zda náklad (i výnos) a tudíž i pojem spoření je „jen hospodářský“ nebo „také hospodářský“.

Ukázal jsem dále v citované práci, že technik se dívá na zjevy pouze jako na prostředek a účel, t. j. na určitý zjev (prostředek) jako schopný přivoditi zjev jiný, jenž je chtěn (účel). Pro technika je proto prostředek vždy chtěn, je proto vždy užitečný, nikdy škodlivý. Naproti tomu se dívá hospodář na týž prostředek jako na náklad a na týž účel jako na výnos. To však není možno z hlediska téhož postulátu, nýbrž jiného, nadřazeného.

To plyne z této úvahy: Náklad má býti pojmově minimální (což je patrné z toho, že jiný náklad než minimální, tedy neminimální, je *contradictio in adiecto*: není tedy minimálnost nákladu pouhým epitheton constans, nýbrž podstatným znakem

pojmu)²⁾. Pojem ten tedy inkluduje v sobě, že je chtěn v minimálním měřítku, tedy chtěn *quoad usum*, nechtěn *quoad quantitatem*, tedy je chtěn a nechtěn současně³⁾, tedy patrně pozorován s hlediska dvou různých postulátů, jinak by současné chtění a nechtění nebylo možno. S hlediska jednoho postulátu je tedy použití prostředku (jak patrně, mluvíme zatím o prostředku, který se stane nákladem teprve tehdy, až bude lze mluvit také o výnosu, neboť, jak řečeno výše, jsou to pojmy souvztažné, nerozlučná dvojice pojmů) chtěno, s hlediska druhého nechtěno. Aby tento konflikt mohl býti řešen, musíme rekurovati k postulátu třetímu, jim oběma nadřazenému, s jehož hlediska prostředek se stává nákladem, účel, v jehož prospěch se prostředku má použití, výnosem. Teprve s hlediska tohoto třetího nadřazeného postulátu lze vůbec mluvit o pojmu *nákladu*, neboť s hlediska postulátů jemu podřazených byl *jednak* (s hlediska postulátu jednoho) chtěn jako prostředek a tedy užitečný, *jednak* (s hlediska postulátu druhého) nechtěn, a tedy škodlivým zjevem, a nebyl tedy současně chtěn a současně nechtěn, což je podstatným pojmovým znakem nákladu; současně chtěn a současně nechtěn je prostředek teprve s hlediska tohoto nadřazeného postulátu a proto teprve s tohoto hlediska se mohl státi *nákladem*. Ježto pak pojem nákladu se nám objevil teprve s hlediska nadřazeného postulátu, tedy také pojem výnosu, jako souvztažný, může se objeviti teprve s hlediska postulátu tohoto. Také chtěnost a

²⁾ Namítne se mi: To nemusí býti vždy pravdou. Někdo může chtíti na př. prokázati nevýnosnost svého obchodu a neopatřuje si zboží nejlaciněji, nýbrž nejdraže, a nákup (náklad) nepřestal býti proto pojmově nákladem, ač nebyl chtěn nejnižší, nýbrž vyšší. Odpovídám: To platí heteroskopně. Autoskopně z hlediska subjektu hospodařícího bylo výnosem prodělek podniku a „výdej mnoha peněz a drahý nákup“ minimálním nákladem.

³⁾ Zde musím loyálně doznat, že jsem se ve své knize „O jednotnou konstr. f. v.“ mýlil, domnívaje se, že náklad hospodářsky je vůbec nechtěn. On je chtěn i hospodářsky, arci jen, jak pravím nyní v textě, *quoad usum*, nechtěn však *quoad quantitatem*. Neboť ježto oba postuláty *B* i *C* jsou chtěny hospodářsky, a použití nákladu *A* je užitečné pro postulát *B*, ale jeho použití ve prospěch *B* škodlivé z hlediska postulátu *C*, pak je současně užitečné i škodlivé, chtěné i nechtěné. Po této stránce v zájmu pravdy svůj názor koriguji, kterážto korekce arci na celou moji hospodářskou konstrukci nemá nejmenšího vlivu.

nechtěnost použití nákladu mohou býti odváženy teprve na váhách tohoto postulátu nadřazeného, ježto jen s jeho hlediska se stávají užitečností a škodlivostí pro týž postulát a tudíž prvky komesurabilními. Z důvodů uvedených je tedy třeba, jak shora tvrzeno, postulátu nadřazeného.

Nutnost jeho pro pojem nákladu a výnosu se dá dovoditi i takto: Prostředek a účel nejsou vůbec komesurabilní (s jedinou výjimkou práce, podniknuté za úkojem potřeby), má-li tedy býti hospodářským postulátem maximální čistý výnos, což je přece mou thesí, pak je nutno, aby se náklad mohl odečítati od hrubého výnosu, tak abychom obdrželi výnos čistý. Vzhledem k řečené inkomesurabilitě prostředku a účelu to však není možné a je tudíž nutno prostředek promítnouti do jiného účelu (postulátu), onomu účelu neboli účelovému postulátu koordinovaného, jimž oběma je týž prostředek sice společný (jako prostředek), ale pro uskutečnění obou postulátů nevystačující. Proto lze uspokojit jen jeden z těchto dvou postulátů. Který z nich bude k tomu cíli zvolen, je výsledkem srovnávání obou z nich, ale zde požadavek komesurability je již splněn. Koordinované postuláty jsou totiž srovnatelné, ovšem jenom s hlediska postulátu jim oběma nadřazeného (ježto jsou užitek a škodou pro týž postulát), v tom smyslu, jak o tom výše na str. 154 et ss. bylo mluveno. Tedy i po této druhé cestě docházíme k nutnosti nadřazeného postulátu pro pojem nákladu a výnosu.

K tomu, co až dosud bylo řečeno, musíme arci ještě přičiniti jisté vysvětlení. Komesurabilita zmíněných dvou souřadných (koordinovaných) postulátů účelových není ovšem tak zcela jednoduchá, jak by se dle uvedeného výkladu mohlo zdáti. Byla by jednoduchá, kdyby pro uskutečnění obou z nich se vyžadovala kvantitativně stejná oběť na prostředku (jenž je společným prostředkem pro oba). To se v praxi však téměř nikdy nevyskytuje, ať již jsou prostředkem peníze, surovina, prostor, čas či j. Proto je potřebí napřed promítnouti hrubý výnos obou do jednotky prostředkové, která ovšem hospodářsky se stává jednotkou nákladovou, t. j. je třeba hrubý výnos obou postulátů vyděliti množstvím jednotek nákladových (jichž oběti je k získání, resp. uspokojení postulátu zapotřebí), abychom si tak zjistili relativní hrubý výnos. Na

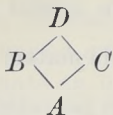
str. 152 je tento postup znázorněn schematem $\frac{B}{Ab}$ a $\frac{C}{Ac}$. Tyto relativní, hrubé výnosy jsou pak vespolek dokonale srovnatelné a odčítatelné jako užitek a škoda, vzhledem k postulátu nadřazenému, o němž bylo mluveno. Po této matematické operaci nemůže již býti pak obtížno zjistiti výnos čistý, jak svrchu na str. 152 bylo naznačeno schematem $\frac{B}{Ab} - \frac{C}{Ac}$. Z toho důvodu byla definace hospodářského postulátu, v práci citované (O jedn. kon. f. v.), formulována jako postulát maximálního relativního čistého výnosu.

Nutnost diskriminace mezi oběma těmito výnosy (relativním hrubým a čistým), zdá se, tušil již i Liefmann (Das Gesetz des Ausgleichs der Grenzerträge: Jahrb. für N. Ö. u. St., 1917), který střídavě výnos a náklad odčítal a dělil, jenže tak nečinil správně. Na jedné straně sice cítil inkomesurabilitu prostředku a účele (nepřímého nákladu s výnosem), a cítil tudíž, že nelze náklad od výnosu odečítat; připadl tedy na myšlenku velmi duchaplnou a šťastnou, tím že počal výnos nákladem vydělovat, a došel tak k výnosu relativnímu, arci hrubému. Na druhé straně však cítil, že pojem výnosu nelze limitovati pouze na výnos hrubý, jak by dle tohoto jeho postupu se ukázalo nutným, a pojem výnosu čistého, že odečítání nutně vyžaduje. Přišel tedy na zajímavé východisko: Prohlásil za hospodářský výnos pouze subjektivní strast vykupovanou a za hospodářský náklad subjektivní strast vykupující. (Terminologie zde použitá je moje; hledím ji pouze přizpůsobit jeho pojímům.) Důsledek ho uspokojil: mohl hrubý výnos nejen dělit nákladem, nýbrž také náklad od výnosu hrubého odečítati. Z tohoto zdánlivě správného východiska vyplynula řada nedopatření. To, co tvrdil, nebylo sice nesprávné, ale úzké. Vůbec pojem čistého výnosu, tak jak dosavadními metodami národohospodářskými byl hledán, nemohl býti nikdy nalezen. Kritika této Liefmannovy myšlenky, jinak skvělé, s hlediska mé konstrukce bude podána jinde.

Předpokládá tedy hospodářský postulát dva souřadné postuláty, které izolovaně o sobě jsou technické a hospodářskými se stávají teprve tím, že jsou oba **současně chtěny**, ale **uskutečnitelný toliko jeden na úkor druhého**, poněvadž na př. slouží k jich obou uskutečnění tžž prostředek. (Jsou sice

ještě jiné případy kolise, těmi se však, abychom nepřekročili zamýšlený rámec výkladu, zde nebudeme zabývat.) Představíme-li si řečené postuláty ve schematict, obdržíme souřadné postuláty B a C vedle sebe, jim oběma společný prostředek A pod nimi a postulát nadřazený D nad nimi, takto:

(Pro zjednodušení výkladu budeme v dalším jmenovatí postuláty vždy jen uvedenými písmeny.) Řečeným prostředkem A budiž na př. dřevo, jehož mám omezené množství. Postulát B , pro nějž A je prostředkem, budiž na př. stůl a postulát C na př. židle. Je nesporné, že dřevo je prostředkem a tudíž užitečným pro zhotovení stolu. Postulát ten je čistě technický. Jako však z hlediska stolu (B) je použití dřeva (A) užitečným prostředkem, zrovna tak je s hlediska postulátu židle C použití dřeva pro výrobu stolu škodlivé, poněvadž při omezenosti zásoby dřeva by se pro výrobu židle nedostávalo suroviny. Ani stůl, ani židle nejsou však přímo srovnatelný s dřevem (leďa co palivem). Mohu sice mítí snahu, abych s minimální spotřebou dřeva zhotovil co nejdokonalejší stůl, ale čistý výnos nějakým odečítáním těchto dvou objektů (statků), na př. stůl — dřevo, nemohu provéstí. Abych dovedl oběť, již představuje mi upotřebení dřeva k výrobě stolu si uvědomití (to, co zde pravíme, platí jenom pro případ myšlení bezpeněžního, tedy širšího, poněvadž, myslíme-li peněžně, pak lze odečístí i náklad suroviny od výrobku), musíme promítnoutí škodlivost použití prostředku dřeva (A) do postulátu židle (C), z jehož hlediska se mi objeví, že vyrobením stolu se vzdávám výroby a použitelnosti statku židle. Ježto však k výrobě stolu a židle není zapotřebí stejného množství dřeva, zjistím, zda mi větší relativní hrubý výnos při omezené zásobě dřeva bude skýtatí výroba stolu či výroba židle a to tak, že si vypočtu hrubý výnos stolu a židle r e l a t i v n í, totiž připadající na jednotku dřeva, přihlížeje k množství pro výrobu potřebného (tato relativnost výnosu by patrně byla pochopitelnější, kdybychom místo dřeva předpokládali omezenou zásobu na př. peněz, za něž dle naší volby by bylo lze koupití statky [třebas právě stůl a židli] v různé ceně: tu by relativní hrubý výnos, připadající na jednotku

peněžní [nákladovou], činil naši úvahu srozumitelnější a snazší: úmyslně však byl zvolen příklad jiný, aby bylo patrné, že relativní hrubý výnos lze promítati do každé nákladové jednotky). Jakmile pak máme zjištěn relativní hrubý výnos stolu $\left(\frac{B}{Ab}\right)$ a židle $\left(\frac{C}{Ac}\right)$, pak srovnatelnost obou těchto postulátů s hlediska postulátu nadřazeného (D), na př. postulátu vnitřního zařízení bytového, je dokonalá a zjištění čistého výnosu má přímo povahu volby, takže obětování výroby a následkem toho použitelnosti židle se mi bude jeviti jako přímý náklad (poněvadž s hlediska D je bezprostřední), na rozdíl od oběti suroviny dřeva, která má povahu nákladu nepřímého.

D

Uvedené schema $B \diamond C$ nám rozřeší vůbec každou

A

hospodářskou úvahu, ale také pro každou hospodářskou úvahu je všech postulátů ve schematě uvedených zapotřebí; to bylo prokázáno pro úvahu, která postupuje od prostředkového postulátu A , až k nadřazenému postulátu D . Ale platí to i pro opačný postup, totiž pro úvahu od D až ku A , neboť s hlediska D jsou B a C (t. j. souřadné postuláty, mezi nimiž volbu provádíme) nesrovnatelné, neznáme-li A , t. j. nákladu nepřímého pro každý z postulátů. Proto nazývám všechny postuláty v uvedeném schematě uvedené jako celek, hospodářskou fasí a dotyčné schema, schematem hospodářské fase.

Buď totiž mohu pro svoji zásobu nákladovou (peníze, práci, statky atd.) hledati nejlepší výnos anebo hledám pro daný účel nejlepší prostředek. Ono je hospodaření, toto je úvaha technická — hospodářskou se stává teprve tehdy, kollidují-li ony prostředky mezi sebou (postulát B a C). Abych snaze hospodářské po maximálním výnosu (arci relativním) pro danou zásobu nákladovou mohl vyhověti, promítám hrubý výnos do jednotky nákladové a zjišťuji tak pořadí výhodnosti; abych vyhověl snaze hospodářské po volbě nejlepšího prostředku pro daný účel, zjišťuji čistý výnos mezi dvěma prostředkovými postuláty ($B-C$); abych však je učinil srovnatelný, musím sestoupiti po teleologickém řetěze zase až ke článku A (společný prostředek)

a musím oba prostředkové postuláty B i C promítnouti do jednotky nepřímého nákladu A dle vzorce $\frac{B}{Ab}, \frac{C}{Ac}$.

Zbývá nám ještě shrnouti předešlé úvahy a říci, co tedy pod nákladem rozumíme: Náklad je zjevem, který technicky je prostředkem pro další účel, který technicky je vždy užitečný, naproti tomu hospodářsky je současně chtěn a nechtěn, tedy užitečný a škodlivý zároveň; pojem, jemuž přísluší souvztažnost ku pojmu výnosu, který tedy nemá neodvislé existence. Můžeme dále říci, že pro náklad jsou diakritické tyto rysy:

1. Náklad jako formální pojem implikuje postulát kvantitativní minimálnosti. Říkáme, jako formální pojem, na rozdíl od prostředku, který jako formální pojem postulátu kvantity nepodléhá. Konkrétně si mohu arci přátí velký prostředek, na př. veliký šroub pro silné prkno. (Mimořadně řečeno, vidím právě v tomto formálním postulátu kvantity kriterion hospodářskosti, ježto postulát kvanta představuje již eo ipso postulát druhý, kolidující, tvořící z postulátu technického přidáním postulátu kvanta, jež mu odporuje, hospodářskou kolisi.) Technický postulát právě o formální postulát kvantitní nijak nedbá. Ptám-li se po technické vyrobiteľnosti nějaké umělé suroviny, na př. kaučuku, zemního oleje, zlata atd., odpoví technik kladně, byť výroba vyžadovala jakékoli kvanta suroviny obětní, tedy nákladu; jakmile plýtvání hledíme omeziti, stojíme před hospodářskou kolisí; zde je zásadní rozdíl mezi mým a Liefmannovým názorem na techniku.

2. Pojmu nákladu přísluší souvztažnost ku pojmu výnosu.

3. Jemu přísluší a rovněž i pojmu výnosu postulát nadřazený D , jako doplňkový, ježto bez tohoto postulátu není ani nákladu, ani výnosu.

4. Důsledkem toho je diakritickým jeho znakem současné chtění a nechtění nákladu, totiž chtění quoad usum, nechtění quoad quantitatem, jeho užitečnost i škodlivost, právě s hlediska tohoto postulátu D .

5. Rozeznávati dlužno dva náklady v téže hospodářské fasi, totiž náklad přímý C , který je důležitou komponentou pro výnos čistý a náklad nepřímý A , který je složkou pro zjištění relativního výnosu hrubého, dle sche-

matu $\frac{B}{Ab}$ a případně $\frac{C}{Ac}$. Postulát B může býti pro C právě tak nákladem, jako naopak, t. j. C pro B , ježto nákladem bude vždy postulát onen, jehož splnění se vzdávám.

Po tomto vymezení pojmu nákladu jako prejudiccionelního pro pojem spoření, může nás ještě zajímati otázka, co vše může býti nákladem. A tu vidíme, že pojmově vše, co může nám technicky býti prostředkem, může z hlediska postulátu D býti nákladem. Technicky prostředkem může však býti vše, co také může býti naším účelem, neboť mimo nejvyšší účele, je každý účelový postulát prostředkovým postulátem pro další účelový. V teleologickém způsobu myšlení, vše co chci, tedy každý postulát, je buď účelem aneb prostředkem, tudíž také vše, co chci, může býti, obětují-li to, nákladem. V tomto smyslu a s tohoto hlediska může býti nákladem kterýkoli statek, jako suroviny, polotovary i hotové tovary, dále peníze, ale i změny a dokonce i formy lidského myšlení, jako prostor a čas. Jsouce omezeni na krátký život a na časově omezenou pracovní způsobilost, tedy časově a vzhledem k neprostupnosti těles a omezeností zemského prostoru i prostorově, považujeme čas i prostor za náklad, ježto časem neb prostorem věnovaným jedné činnosti, pokud se týče tělesu, nemůžeme disponovati současně i pro jiné upotřebení, čili zkrátka: ztělesňujeme čas i prostor, rovněž jako změny, připisující jim užitečnost a škodlivost, činíme je předmětem svých postulátů, vidíme v nich prostředky a tedy konečně i náklad.

Tím, co předcházelo, ujasnili jsme si, jak mám za to, dostačtěně pojem nákladu, pokud nás při pojmu spoření může zajímati.

Pravili jsme výše, že spoření je snižování nákladu. Běží o to, přesvědčiti se o tom, zda ve všech případech, tedy i zdánlivě nejheterogennějších, s tímto pojmovým obsahem vystačíme. Celkem jsme shora mohli rozlišovati mezi třemi hlavními navzájem odlišnými smysly výrazu spoření: 1. vyhnutí se strastným pocitům (subjektivní škodě) jakéhokoli druhu; 2. spoření na penězích ve smyslu jich akumulace; 3. snaha po minimálním ztenčení zásoby statku, jenž má nám sloužiti jako náklad. Sem náleží též analogické používání času a prostoru. Tak na př. mluvíme o uspořené cesty, námahy atd. Zde

patrně budeme moci použití tohoto výrazu tehdy, když na totéž místo můžeme dojít cestou kratší a cesta tedy vzhledem k cíli, k němuž chceme dospět, se nám jeví jako náklad a zkrácená cesta jako snížený náklad. Proto též pro spoření peněz máme též výraz, jako pro uspoření cesty, ježto též výdej peněz může být nákladem a uspořené peníze jsou výsledkem sníženého peněžního nákladu. Proto pro úsporu peněz není diakritickým znakem jejich nakupení, nýbrž jejich nevydání, pro případ, kde bez spoření by bývaly byly vydány. Jakým způsobem dospíváme při pojmu spoření k akumulaci, o tom níže. Diakritické pro spoření peněz je tedy zatím nevydávání, nikoli akumulace. Proto také neuspořil peněz ten, kdo je má, ale došel k nim zvýšenou prací (na př. prací přes čas), tedy tam, kde se nám jeví jako zvýšený výnos, nýbrž o uspořených penězích bude lze mluvit teprve tam, kde třeba tytéž peníze, jež byly zvýšeným výkonem vydělány, byly udrženy nevydáním jich, a to tak, že byly potlačeny, resp. sníženy různé náklady, jež bez spoření by byly bývaly podstoupeny. Poslední smysl spoření, o němž mluveno, totiž minimální ztenčení nákladového statku, nese docela zřejmě pečť snahy po snížení nákladu. Vidíme tedy, že v každém případě spoření, o němž jsme se zmínili, je v pojmovém obsahu, tacite alespoň, vyrozumíváno snižování nákladu. Co jednotlivým smyslům výrazu spoření dávalo odlišný ráz: to bylo při penězích nikoli snížení jejich výdeje, což přece je snížení nákladu, nýbrž jejich akumulování, shromáždování (o němž ihned promluvíme), jinak přece i peníze se ukázaly být nákladovým statkem (jako plyn, voda atd.), jejichž zásoba se má výdejem co nejméně ztenčiti. Konečně při strastných pocitech všeho druhu, jež pocítujeme přímo jako subjektivní škodu, je zdánlivě odlišný smysl dán odlišnou povahou nákladovou; ony pocity nicméně nákladem (subjektivním) však zůstávají a tudíž na definici, že spoření je snižováním nákladu, ničeho nemění.

Náklad má totiž dvojí odlišnou povahu, jejíž rozlišování je důležité zejména vzhledem k tomu, že výrazu spoření se podle toho vtiskuje poněkud odlišný smysl, který, byť i podstatu pojmu nemění, modifikuje přece znaky pojmové, byť i podřadné: 1. buď jsou jím statky (nazývám je statky nákladovými), jejichž obětování (vzdání se) je nechtěno, poněvadž jsou potřebovány i k jiným rovněž chtěným účelům, 2. nebo jsou jím strastné po-

city všeho druhu jako práce, námaha, bolest tělesná i duševní, potřeby atd., jež jsou podstupovány jako náklad za docílením výnosu, jichž snížení, pokud se týče úplné vyřazení a odstranění je chtěno.

ad 1. Mezi statky nákladovými dlužno pak vzhledem ku pojmu spoření ještě podrobněji rozlišovati mezi oněmi, jež jsou schopny konservace pro budoucnost a těmi, jež toho schopny nejsou. Mezi statky oné kategorie (schopnými uchování) jsou pak zase některé toho druhu, že jsou vhodné pro použití bezprostřední (konsum) díky svým přirozeným fyzickým či chemickým vlastnostem (na př. kovy), ač snad většina statků takové trvalé konservace schopna není (guma, sklo, pro své fyzické, nebo požívatiny pro své chemické vlastnosti), jiné jsou pak vhodné pro použití prostředecné (výměna), t. j. jsou chtěny pro udržení a uchování, poněvadž jsou použitelný kdykoli a kdekoli k výměně za statky jiné. Ze statků schopných uchování pro budoucnost budou to zejména statky tyto (totiž statky sloužící prostředecnému použití tedy zejména peníze), jež budou jako předmět uchování a důsledkem toho akumulace vítány. Činnost konservace a uchovávání nákladového statku peníze pro budoucnost nazýváme všeobecně střádáním, jež je tedy shromažďováním peněz, majících svůj původ v úsporách (nikoli tedy ve zvýšeném výnosu následkem obětování zvýšeného nákladu, na př. zvýšené pracovní činnosti), na rozdíl od činnosti sběratelské, jež shromažďuje statky, určitého oboru, aniž by to byly statky nákladové a aniž by akumulace jich musila vděčiti svůj vznik spoření. Z řečeného plyne, že tedy i u peněz spoření znamená v podstatě snižovat náklad a tudíž nevydávát, rozšíření pojmu spoření na akumulaci nákladu uspořené není tedy podstatným znakem pojmu a znamená tedy vlastně pouze výsledek činnosti spoření peněz, t. j. výsledek snižování peněžního nákladu. Naspořený není nic jiného, než nashromážděný spořením. Důkazem, že tento znak není pro pojem spoření podstatným, spočívá v tom, že se nikdy nevyskytuje bez podstatného znaku (snižování nákladu), ale naopak velmi často tento bez onoho: proto pro akumulaci, jež nevzniká ze snížení nákladu, se termínu spoření nepoužívá; ale mluvívá se o spoření, i tam, kde akumulace nespadá v úvahu; vždyť výrazu spoření ve smyslu akumulačním se vlastně používá dosti zřídka pro ony

nečetné nákladové statky, jež jsou schopny uchování a tedy na spoustu statků, jež se pro uchování nehodí, se řečený smysl pojmu nevztahuje, ač nepochybně lze i jimi spořiti (ve smyslu stlačení nákladu), stanou-li se statky nákladovými.

Pro spoření časem a prostorem, pokud na ně hledíme jako na náklad, platí vše analogicky, co bylo řečeno o nákladových statech.

ad 2. Zásadně může, jak již řečeno, každý strastný pocit, tedy působící subjektivní škodu, státi se nákladem, tedy pocit strasti potřeby, strasti práce, bolest atd. Pojmově se neliší od ostatních nákladů, tedy od nákladových statků. Je současně chtěn i nechtěn, užitečný i škodlivý, chtěn quoad usum, nechtěn quoad quantitatem atd., ale liší se přece na tolik, že podstoupení strastných pocitů, kromě strasti práce, není nechtěno jen snad proto, že by výsledky činnosti neb stavu, spojené s oněmi pocity, byly potřebovány ještě pro jiný účel, jako jsou právě potřebovány nákladové statky, a jako podobně tomu je u pracovní způsobilosti, která právě je také chtěna ještě pro jiné účely, nýbrž proto, že jsou nechtěny, tedy subjektivně škodlivy, vůbec, o sobě. V tom vlastně spočívá celý rozdíl mezi odlišností významu spoření u nákladových statků a mezi uspořením si na př. bolesti. Kdežto spořím statkem, poněvadž jej potřebuji a chei ještě také pro jiný účel, kdežto i u pracovní síly mohu ještě říci, že spořím svými pracovními silami, ježto je potřebuji i jinde, nemohu ve stejném smyslu už užití termínu spoření na př. o bolesti, poněvadž ji nechci vůbec. Proto to zní paradoxně, že výrazu spoření mohu užití o statku, jež vlastně chei, i o bolesti, již nechci, tedy i o chtěném i o nechtěném, ač je to úplně správné, poněvadž v obou případech chei snížení nákladu, jež v onom případě se týká chtěného, pročež obětování jeho je nechtěno, v tomto případě nechtěného vůbec, odkudž snaha vyhnouti se mu; podstatný znak pojmu přes zdánlivou inkongruenci trvá dále. Mám-li si tedy bolestnou nemoc vykoupiti bolestí operace, pak běží tu o přímý náklad, a to negativní povahy (volím ze dvou škod), neboť běží o negativní postuláty souřadné (*B* a *C* ve smyslu našeho hospodářského schematu), jež jsou nechtěny oba a běží jen o volbu, co je více nechtěno.

Tím by byla i tato poslední nesrovnalost v pojmu spoření vysvětlena a zbývá pouze zmíniti se o jedné odlišnosti od běžné

mluvy, ke které nás vede důsledné používání pojmu nákladu i spoření. Týče se to případu, kdy nákladem se stává naše strast potřeby. To se stane na př. tehdy, když matka dobrovolně snáší zížen, aby napojila svoje dítě. Úkoj potřeby dítěte je jí výnosem, potlačení vlastní potřeby nákladem. Může se však dokonce stát, že potlačení vlastní potřeby se vykupuji ze strasti vyšší práce, je-li strast potřeby menší, než strast práce úkojem potřeby vyžadovaná. V běžné terminologii jistě každý řekne, že náklad (práce) je větší než výnos a proto od něho upouštím. V důsledném používání našich termínů však zde můžeme stejně dobře poměr obrátiti a říci, že potlačení potřeby je nákladem, jímž se vykupujeme ze strasti práce, jejíž úspora je nám výnosem. Řekli jsme totiž již výše, že přímý náklad je jedním souřadným postulátem ze dvou, mezi nimiž volíme a že oba postuláty jsou si vzájemně nákladem i výnosem. Nerozhoduje také okolnost, že s hlediska spoření bude jen zřídka kdy možno snížit přímý náklad, ježto postuláty jsou zpravidla nedělitelné a tedy obětování jednoho z nich značí oběť definitivní. Rozhodným je pouze, že tu je chtění a snaha snížit náklad a tedy i stlačit oběť opuštěného postulátu (nezvoleného, nákladového) na minimum.

Až posud analysovali jsme původní a vlastní obsah pojmu spoření, kterému se dostalo několik modifikací tím, že pojem nákladu, na nějž se spoření vztahuje, nemá vždy stejné povahy. Nezkoumali jsme tedy dosud žádného případu, kdy se výrazu spoření užívá ve smyslu přeneseném. Nyní však bude potřebí všimnouti si některých případů, kdy podstatný znak, t. j. snižování nákladu je přehlížen a nahodilé znaky jsou povyšovány na podstatné, čímž se pojmu dostává významu přeneseného.

Takovým přenesením významu spoření je použití tohoto výrazu tam, kde se nepřihlíží buď vůbec aneb téměř vůbec k výnosu. Je-li totiž spoření snížením nákladu a funkce spoření vynášena při tom jako hospodářsky blahodárná, pak je přirozené předpokládati, že výraz spoření bude připuštěn pouze tam, kde se docílilo sníženým nákladem téhož výnosu. Neboť jinak by se mohlo státi, že čistý výnos spořením se nejen nezvýší, nýbrž naopak dokonce sníží a to tehdy, když na př. nepodstoupím vůbec žádného nákladu, ale upustím též od hrubého výnosu. Tedy vlastně by se mělo nazývati

uspořením peněz pouze případ, kde snížený náklad neměl v zá-
pětí snížení výnosu, tedy v rámci subjektivního hospodaření
případ, kde úspor nebylo docíleno snížením životní míry a po-
hodlí, nýbrž na př. získáním lacinějších pramenů nákupních pro
zboží téže kvality pomocí sdružení v konsumní družstva atd.
Avšak tomu tak není. Je obvyklé mluvit o spoření i tam, kde
uspořené peníze jsou výsledkem značného snížení životní míry.
Přes to však není zde možno mluvit o přeneseném smyslu
spoření a výrazu toho se zde užívá zcela právem. Nepřihlížení
k výnosu je jen zdánlivé, neboť v tomto případě se dá náležitou
interpretací pojmu dojíti zcela dobře ku původnímu smyslu
spoření (stlačení nákladu). Totiž: Potlačení přítomného konsumu
je nákladem pro uspokojení konsumu budoucího (výnos). Pří-
tomný konsum ve smyslu našeho schematu hospodářské fáse
budiž označen C , budoucí konsum B , oba postuláty jsou sou-
řádné, zdržení se přítomného konsumu je přímým nákladem
vzhledem ku postulátu trvalé spokojenosti (D).

Jsou však jiné případy, kde každá interpretace selže, kde
nepřihlížení k výnosu je faktem. Na př.: Mám volbu, odnésti
dvě břemena buď najednou, nebo podstoupiti dvě cesty, po
každé o jednom břemeni. Rozhodnu se podle toho, co budu
považovati za menší subjektivní škodu. O úspoře jedné cesty
však budu mluvit i tehdy, když celková subjektivní škoda
při jedné cestě o dvou břemenech je vyšší, než při dvou cestách,
po každé o jednom břemeni. Vysvětlení je v tom, že v řečeném
případě, bez zření k celkovému výnosu, izolovaně jsem
posuzoval jednu část nákladu. Takové izolované posuzování
jistě části nákladu není nikterak výjimkou; na př. při určité
výrobě je možno, že při stejném výnosu bude snížena spotřeba
určité suroviny při současné zvýšené spotřebě suroviny jiné.
I zde se často bude mluvit o úspoře dotyčné suroviny, aniž
by se přihlíželo k celkovému saldu výnosu a nákladu.

Ač v citovaných případech vztah k výnosu je již uvolněn,
přece tu ještě je a nákladová povaha se ještě ve spoření alespoň
temně pocifuje; časem však se přenesením smyslu vůbec stírá,
neboť se mluví o spoření i tam, kde vůbec o něja-
kém výnosu nemůže být řeči a následkem toho ve
smyslu našich předcházejících vývodů nelze mluvit ani
o nákladu. Zde se totiž z nákladu podržuje pouze obětní
její ráz, totiž pocit něčeho nechtěného, nepříjemného, aniž by

tím postižený subjekt sledoval docílení nějakého výnosu, aniž by tedy oběť nebo škoda měla též sebe menší pozitivní stránku nějakého užitku. „Tu bolest rodičům mohl uspořit“, slyšíme říkati i v případech, kde dotyčná subjektivní škoda nebyla pramenem žádného užitku ani subjektivního výnosu. Je zřejmo, že se zde už vůbec zapomnělo na nákladovou stránku oběti nebo nepřijemnosti a každé vyhnutí se nepřijemnosti aneb uchránění se před strastí, bolestí se nazývá paušálně úsporou. Původní smysl je již značně pozměněn.

Jiný přenesený smysl pojmu spoření je ten, že svůj postoj, který chováme k obzvláště cennému druhu nákladových statků, nazýváme šetřením, a to i tam, kde o nákladové statky vůbec neběží. Tento výraz v naší řeči není identický se spořením, ale je tomu v mnohých jiných řečech, na př. ve frančtině, kde épargner značí jednou spořiti, po druhé šetřiti na př. přemoženého, zajatce atd. Je zřejmo, že naše ohleduplné chování k cennému nákladovému statku, kterým neplýtváme, který neničíme, nýbrž naopak s ním velmi opatrně a šetrně zacházíme, bylo převzato jako podstatný znak, ač je pouze důsledkem podstatného znaku, který je nám znám (snaha po stlačení nákladu). Odtud výraz šetřiti někoho, šetrně zacházeti atd.

Shrneme-li výsledky dosavadní naší analysy pojmu spoření, můžeme stanovití rozdíl mezi hospodařením a spořením takto: Hospodaření, které vždy si žádá současně dvou postulátů, jež spolu kolidují, jichž uskutečnění je tedy možno pouze částečně, jednoho na úkor druhého, ohlašuje v postulátu minima nákladu a maxima výnosu (kterýžto postulát, jako charakteristický pro hospodářství, nazývám diakritickým), zároveň postulát, který je jim nadřazený, s jehož hlediska bude větší či menší jich užitečnost posuzovati. Tento nadřazený postulát, ve schematě označený *D*, nazývám proto kritickým, a to z toho důvodu, že dovoluje kritiku a hodnocení postulátu zmíněných podřazených. Ačkoli hospodaření žádá vlastně již saldo, t. j. maximum čistého výnosu, tedy má k tomu cíli vlastně tři cesty: buď zmenšovat náklad, nebo zvyšovat hrubý výnos, nebo současně pohybovat složkami oběma, ve směru rozehodném. Naproti tomu spoření, lpíme-li na původním smyslu, který znamená snížený náklad při stejném hrubém výnosu, může býti nápomocno hospodaření jen v jednom směru, totiž snižová-

ním nákladu. Má proto charakter speciální, proti hospodaření, které má, jako všude, charakter generální. Proto, i když připustíme spoření jako složku činnosti hospodářské, nemůžeme je nikdy považovati za rozhodující složku této činnosti; může se totiž ukázat, že spoření bylo zcela nemístné, ba hospodářsky škodlivé, totiž v případě, kdy hospodářský postulát bude žádat, k docílení maximálního čistého výnosu, nejen snížení nákladu, nýbrž naopak i jeho zvýšení, pokud jen tím bude současně zvýšen hrubý výnos tak, aby saldo vypadlo vyšší, než by bylo bývalo bez zvýšení nákladu; neboť jen čistý výnos je směrodatný pro hospodaření, jen výše nákladu (při stejném výnosu) pro spoření.

Z toho vidíme, že pojem hospodaření a spoření jsou daleky toho se krýti, ba ani jeden není v druhém obsažen, jak by se snad mohlo předpokládati v domněnce, že každé hospodaření není sice spořením, ale že každé spoření je alespoň hospodařením. Bylo ukázáno, že existuje spoření, které není hospodařením (byl-li snížen náklad při stejném výnosu, ač správně měl být zvýšen, poněvadž by se tak bylo docílilo čistého výnosu poměrně ještě vyššího), ale existuje též hospodaření, které není spořením (zvýší-li se hrubý výnos při nezměněném či zvýšeném nákladu). Oba pojmy jsou tedy kružnicemi, které mají pouze část společné plochy, jež zakládá příbuznost těchto pojmů, ale ostatek se nekryjí a nejsou vzájemně v sobě také obsaženy.

III. Hospodářská funkce spoření.

Hlavní úkol této studie byl splněn provedením analýzy pojmu spoření. Úkol další, totiž hledání hospodářské funkce našeho pojmu, dozná, ač působí dojmem obsáhlosti, při bližším ohledání značného zjednodušení. Spadají sem totiž buď otázky, jež byly již dříve jinými zodpovězeny, nebo svou povahou přesahují rámec této studie. Tak na př.: Pod hospodářskou funkcí spoření se v literatuře zpravidla rozumívá problém vzniku kapitálu, a to kapitálu všeobecně sice také, ale hlavně kapitálu peněžního, neboť kapitál peněžní je konec konců organizační clonou, za níž se tvorba kapitálu reálného provádí. Po této stránce trval po dlouhou dobu spor o tom, zda vzniká kapitál prací či úsporou. Spor ten byl lichý a je již zase dlouho vy-

řízen, neboť, kdyby práce neopatřila národu důchod, ať již reální (v bezpečném myšlení) či peněžní, nebylo by patrně možno, aby část tohoto důchodu, stlačením konsunu, byla uspořena.

Jiným problémem, sem spadajícím, je otázka: 1. V kterém bodě přechází konsum ve spoření a kolik se z národního důchodu uspořuje?; jež pak má v zápětí dvě další otázky. 2. Jaký vliv má množství uspořených kapitálů na výši úroku? 3. Jaký vliv má výše úroku opětně na množství kapitálů, jež se uspoří? Tvrdívá se totiž, že kvantum úspor má veliký vliv na výši úrokovou a viceversa výše úroku na vylákání (tvoření) úspor. Řešením těchto otázek se také nebudeme v této studii zabývat, z těchto důvodů:

ad 1. Otázka první je dostatečně řešena principy, jimiž se řídí hospodářský subjekt při výdeji peněz (vyrovnávání mezních výnosů; Gossen, Liefmann, Engliš).

ad 2. Hledati řešení v rámci této studie by mělo smysl jen tenkrát, kdyby skutečně uspořené kapitály určovaly výši úrokovou výlučně a tedy mohlo spoření vytvořiti samostatně úrokovou theorii. Tomu tak však není, neboť veškeré uspořené kapitály se nedostávají peněžnímu trhu k půjčkovým (úvěrním) účelům, nýbrž velká část se věnuje účelům jiným, na př. k nákupu akcií, tedy k účelům podnikatelským atd. Od čeho to bude záviseti, která část se dostane peněžnímu trhu pro úvěr? Práví se od výše úroku, která se však nesmí předpokládati jako daná, má-li výši úroku teprve vysvětlovati, ale neméně to bude záviseti na př. od výnosnosti akcií, která zase z velké části závisí od zaměstnanosti, ta zase od cen, takže výše úroku a cenová spolu úzce souvisí. Dále i diskontní a všeobecně úvěrová politika cedulové banky má velký vliv na výši úrokovou a konečně nemálo i světový peněžní trh. Ze všeho viděti, že možno mluvit o spoluúrokovotvorné funkci spoření, nikoli však výlučně úrokovotvorné. Z toho důvodu řešení této otázky přesahovalo by vytčený cíl této studie, která v první řadě platí ujasnění pojmu spoření a jeho výlučným funkcím hospodářským.

ad 3. Zodpovědění třetí otázky odpadá pak proto, poněvadž vliv, který výše úroku má na spořivost, je dle mého mínění nepatrný. Neboť pro úsporu není lákadlem úrok, o nějž uspořené kapitál se za určitou dobu zvýší, nýbrž kapitál

sám. Nespoříme přece proto, abychom si zajistili úrok, nýbrž abychom si uložili kapitál pro budoucí upotřebení. Ale arci na vyšší úroku bude záviseti způsob našeho uložení peněz. Tak se tedy může státi, že za dané výše úrokové (domáci a zahraniční), velká část uspořených kapitálů poputuje do ciziny. Klesající tendence úroková bude lákati úspory do pevně zúročitelných uložení, stoupající bude je lákati z těchto uložení (domů, pozemků, rent, priorit, různých obligací a veřejných půjček atd.); za jisté míry úrokové bude kapitalista raději půjčovat průmyslu prostřednictvím bank, za jiné bude se účastnit kapitálově na průmyslu koupí akcií, za obzvláště nízké lokonce nedostanou se úspory peněžnímu trhu vůbec, nýbrž postěhují se do thesauračních úkrytů; čili výše úroku určuje daleko spíše způsob a místo (zemi) uložení, než rozsah spořivosti. Či zjistilo se již někde, že při vyšší úrokové míře spořivost národa vzrostla? Šotva, ale jistě se zjistí, že vyšší úroková míra přiláká více kapitálů na volný peněžní trh (funkce diskontní politiky). Není-li však hospodářská funkce spoření (nýbrž jen způsob uložení) vyšší úrokovou ovlivňována, pak zodpovězení svrchu řečené otázky nezapadá do našich úvah.

Z uvedených důvodů mám za to, že nikoli neprávem jsme upustili od výkladů o zjevech, jež se mají vysvětlovati hospodářskou funkcí spoření, ale nevysvětlují, buď protože se vliv určitých zjevů na spoření nesprávně odhaduje (otázka 3.) nebo, že vliv spoření na určité zjevy nepřísluší tak výlučně jemu, aby samo jediné mohlo podati vysvětlení a aby byl zde předmětem podrobného šetření (otázka 2.). Tak zv. problémy pak, jež jimi nejsou, ježto byly již vyřešeny jinými a jinde, odpadají samy sebou.

Povšimneme si tedy pouze povšechně hospodářské relevance činnosti, zvané spořením.

V celku můžeme říci, že dosud se vědecky i prakticky hospodářská funkce spoření spíše přeceňovala než podceňovala. Často se to arci děje z jistého nedorozumění, ježto se říká „spořiti“ a míní se vlastně „hospodařiti“. Je zřejmo ze všech našich vývodů, že pro národ je daleko důležitější, aby hospodařil, než aby jen spořil. Proto heslo „pracovati a spořiti“ by spíše mělo zníti „pracovati a hospodařiti“. Pro blahobyť národa je totiž směrodatný jen čistý výnos jeho činnosti. Ten pak nemusí býti zvýšen jen snížením nákladu (pří-

padně stlačováním konsumu), nýbrž, jak bylo ukázáno, i zvýšením hrubého výnosu. Ba nemístné spoření může dokonce těžce škoditi a vede ostatně k malichernosti. O Američanu na př. se může v celku říci, že spoří jen jako producent, ale málo jako konsument, spoří tedy málo v běžném smyslu. Jemu běží hlavně o maximální zvýšení hrubého výnosu; v peněžním myšlení vyjádřeno: hledí, aby co nejvíce vydělal, aby zase mohl hodně vydávat, ač v rámci svých finančních poměrů; nikoli k tomu, jako zhusta Evropan, aby se spokojil minimálním příjmem, z něhož by ještě snížením životní míry něco uspořil. V tom tkví také podstata rozdílu mezi snahou Evropana a Američana o materiální rovnost, neboť tam se všichni snaží, aby si byli rovni v blahobytu a bohatství a nikoli v chudobě.

Z pojmu spoření však vyplývá, že spoření stíhá nepříznivá kritika pouze tam, kde se nalézá v rozporu s hospodařením. Než i když se omezíme na funkci pravého spoření (nikoli ve smyslu hospodaření), najdeme ještě dosti jeho funkcí důležitých pro blahobyt národní.

Odvádí od lehkomyšlnosti. Učí totiž lidi představované strasti budoucí pocítovati již jako strasti přítomné. Je po této stránce důležité si povšimnouti, že úspory peněžní neděkují svůj vznik (nebo alespoň vděčí jej v měřítku zcela podřízeném) snížení nákladu nepřímého (dle schematu našeho: prostředkového postulátu *A*), na př. objevu lacinějších pramenů nákupních; nýbrž ve většině případů stlačení nákladu přímého (ve smyslu našeho schematu: souřadného postulátu *C*), t. j. stlačení konsumu přítomného ve prospěch budoucího. Špořivost má po té stránce hospodářskou zásluhu, že nedovoluje národu žítí ze dne na den, nýbrž nutí jej prozíravě hleděti do budoucnosti; čím vyspělejší národ, tím více se jeho zraky k ní upírají. To je důležité také při zadlužení národa; má hleděti dle možnosti úsporami přítomnými je splatit a nesvalovat břemeno zadlužení na budoucnost.

I když spor, zda se tvorba kapitálu děje výlučně zásluhou spoření či práce, je lichý a překonaný, přece spoření ve smyslu potlačení konsumu přítomného ve prospěch zlepšeného budoucího je nepochybně nejdůležitějším původním způsobem, jak se kapitál (napřed ovšem reálný) mohl začít tvořit. Neboť kdyby každý byl konsumoval veškeré plody své práce, nebylo by

se mohlo dojít ke tvoření zásob, jichž používali ti, kdož pracovali na vytvoření prostředků výrobních. Buď nadměrný výkon, nebo stlačený konsum umožnil vytvoření výrobních prostředků. Tato funkce spoření beze sporu byla zdrojem hospodářského rozvoje.

Jiná důležitá funkce spoření je v tom, že u d á v á, pokud se týče, m ě n i s m ě r v ý r o b y. Konsum si totiž určuje sám, kolik čeho a co vůbec se má vyrábět, neboť poptávka ovlivňuje ceny, které zase jsou lákadlem nebo brzděním výroby. Je na př. zřejmé, že bude-li celý národní důchod utracen na spotřební statky (t. j. nebudou-li tvořeny žádné úspory peněžní), že, ježto byly kupovány, proto budou vyráběny pouze statky spotřební a nikoli výrobní. Jen tehdy, budou-li se tvořiti úspory, budou je banky, jež je sbírají jako vklady, moci půjčovati v roli prostředkovatelské dále těm, kdož jich potřebují, tedy částečně sice k účelům konsumním, převážně však pro účely výrobní. Úspory pak se promění ve stroje, suroviny, továrny atd., které by se byly jinak konsumovaly jako neproduktivní, často škodlivý přepych. Toto usměřňování produkce spořením je pro rozvoj hospodářství jistě nadmíru důležité, a toto poslání úspor hlavní omluvou nerovnoměrného rozdělení důchodů; omluvou proto, poněvadž, jak známo, z nivelisovaných důchodů vznikají úspory mnohem tíže, než z několika málo důchodů nadprůměrných, jež při rovnoměrné distribuci důchodové by byly právě vyloučeny.

IV. Závěr.

Ačkoli jsme pojednali i také o nejdůležitějších hospodářských funkcích spoření, přece těžisko celé studie leží v pojmovém ujasnění řečeného termínu; již proto, poněvadž, pokud je mi známo, práce té se dosud nikdo nepodjal. O důležitosti přesného pojmosloví jsem se však znovu přesvědčil při budování své hospodářské konstrukce. Krok za krokem jsem narážel na nepřekonatelné potíže, poněvadž určité pojmy, vědou používané, ukázaly se mi buď jako nepřesné, nebo někdy dokonce jako nesprávné. Proto jsem byl nucen veliké množství pojmů znovu na jich přesný obsah přezkoumávati (tak zmiňuji se namátkou jen o pojmu užitečnosti, který nikterak není specificky hospodářský, jak se tvrdívá, nýbrž prostě teleologický, tedy spadající do sféry technické neméně než do sféry hospodářské).

Pojem spoření je jedním z těch, jichž obsah mi nebyl zcela ujasněný. Mám za to, že, i kdyby se mi nebylo podařilo, co jsem si předsevzal, totiž vystihnouti přesný pojmový obsah vytčeného pojmu, že přece moje práce nebyla marná, poněvadž pouhý pokus v tomto směru ukazuje cestu jiným pracovníkům, kudy se mohou a mají ubírat. Dosáhne-li se pak konečně přece úspěchu na této cestě, totiž, podaří-li se včlenění pojmu spoření, který, jak mám za to, je pojmem výlučně hospodářským, mezi ostatní stejnorodé t. j. hospodářské pojmy bude to úspěch vědecky jistě plodný.
